

Фото 3. Інтер'єр закладу, фото авторки

Література:

1. Інтернет-портал. Пам'ятки UA [Електронний ресурс]/ Режим доступу до ресурсу: <https://zabytki.in.ua/ru/2402/otel-passazh-v-odesse>
2. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 28-29 січня 2015 року м.Одеса: Астропринт 2015. [Електронний ресурс]/ Режим доступу до ресурсу: https://omr.gov.ua/images/File/DODATKI_2015/UNESCO/conf_materials_1.pdf

УДК 69.059

МОДЕРНІЗМ В АРХІТЕКТУРІ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ

Чуйко К.І., студ. гр. ДАС-436

Науковий керівник – Яременко І.С., канд. арх., доцент (кафедра Архітектури будівель та споруд, Одеська державна академія будівництва та архітектури)

Анотація. У статі розглянутий значущий період архітектури радянського модернізму. Розглянуте виникнення даного стилю й деякі видатні архітектурні об'єкти.

Актуальність. У двохтисячних роках терміну «радянський модернізм» не існувало і лише на початку ХХІ ст. радянська архітектура хрущовської та брежнєвської епох почала набирати популярність, особливо серед країн Заходу. Увагу до радянського модернізму почали привертати фотографи Фредерік Шобен і Ян Кемпенаерс, які у 2010-2011 роках випустили альбоми «Cosmic Communist Constructions Photographed» і «Spomenik» [4]. Створюються путівники по визначним об'єктам модернізму, пишуться багато публікацій в журналах, проводяться виставки по всьому світу. Є багато прикладів, коли іноземні режисери знімали фільми, кліпи, рекламу саме в Україні на цих об'єктах. Такий інтерес був важливим кроком до спільного визнання значимості радянської післявоєнної архітектури.

Радянський модернізм (1950-1990-х рр.) розглядається сучасними дослідниками як унікальне явище в історії світової архітектури, яка потребує глибокого аналізу і визначення шляхів щодо збереження та ревалоризації архітектурних споруд і ансамблів цього періоду.

Зародженню радянського модернізму посприяв уряд, який наприкінці 1955 року ухвалив постанову «Про усунення надмірностей у проектуванні та будівництві», де було заявлено: «У роботах багатьох архітекторів і проектних організацій набула широкого поширення зовнішня показна сторона архітектури, яка рясніє великими надмірностями». Це заперечувало усі канони сталінського ампіру й визначало пріоритет функціональності та корисності в сучасній архітектурі. Тоді й настала епоха будівництва раціональних об'єктів, які б задовольняли масовий попит, в першу чергу на житло (рис. 1).

Рис. 1. Загальний вид будівництва масиву на Чоколовці, Київ (1958 р.)

Наприкінці 1950-х років соціалістичний реалізм зіткнувся з необхідністю поновлення своєї звичної естетики відповідно до західних концепцій архітектури та урбанізму.

Сучасний період розвитку радянської архітектури характерний створенням нових, розрахованих на індустріальні методи зведення промислових, житлових та громадських будівель для міста і села, поступовим оволодінням архітекторами новою заводською технологією, розробкою більш гнучких об'ємно-планувальних композицій, що покращило у 70-х роках якість архітектури, урізноманітнило її художньо-образні характеристики. Цьому сприяла доцільна організація типового проектування у масштабі країни, архітектурно-будівна наука і робота громадської організації – Спілки архітекторів СРСР.

Тому наразі спадок радянського модернізму – це не лише спальні й мікрорайони, котрі з'явилися мало не в кожному місті, але й іноді цілі модерністичні села, в яких досі мешкають люди. Це велика кількість знакових об'єктів громадського користування, які служать нам зараз і повз яких ми проходимо кожен день, навіть не задумуючись.

Радянський модернізм критикують за інтернаціональність, аскетичність, відсутність креативності. Де ж тут мистецтво? І після цього відкривається новий рівень – навичка бачити красу в голому бетоні, складності конструкції, поєднанні форм. У попередні епохи декор на фасаді використовували для того, щоб підкреслити значущість замовників, архітекторів, влади. Модерністська архітектура самобутня і не потребує зайвих прикрас. Вона лаконічна й складна водночас. Радянський модернізм доволі різноманітний: якщо в 60-х архітектура була близька до міжнародних тенденцій, то в архітектурі 70-80-х більш відчувається своєрідність та унікальність. Модернізм у своїй філософії – адаптивний. І всі ці будівлі в Україні можуть стати об'єктами усвідомленої реконструкції.

Яскравими унікальними прикладами радянського модернізму є Київський палац спорту (1960 р., арх. М. Гречина, О. Саваров), будинок «Квіти України» (Київ, 1983-1985 рр.,

арх. М. Левчук), фантастичні архітектурні споруди і архітектурні ансамблі 1960-1970-х та пізніших років, збудовані на Південному березі Криму за проектами Ф. Новікова, Полянського та І. Василевського, зокрема пансіонат «Дружба» (Ялта, смт Курпати, 1978-1985 рр., арх. І. Василевський, Ю. Стефанчук, В. Дивнов, Л. Кеслер та інші), Крематорій у Києві (1968-1981 рр., арх. А. Мілецький), будинок «Літаюча тарілка» (Київ, 1970-1971 рр., арх. Ф. Юр'єв) і т.д. Розглянемо детальніше деякі з них.

Будівлю на вул. Січових Стрільців, 49 у Києві Микола Левчук почав проектувати у 1979 році для комунального підприємства «Квіти України». Ця інституція досліджувала рослини. У приміщеннях були магазин, оранжерея і дослідницький центр. Пропозиція Левчука перемогла у внутрішньому конкурсі «Київпроект», де на той час працювало близько 200 архітекторів. «Квіти України» стали найкращою спорудою 1986 року в СРСР. Унікальність проекту «Квіти України» в його толерантності до зовнішнього середовища – будівля від меншої висоти перетікає до високої, вглиб кварталу і гармонійно продовжує силует вулиці, а не агресивно виривається з нього, оскільки архітектор врахував контекст міського середовища (рис. 2). Ще одна особливість об'єкта – скляний 14-метровий атриум, один з перших у Києві. Завдяки атриуму рослини отримували багато світла, а внутрішній простір візуально поєднувався з зовнішнім і розширювався. Художню цінність «Квітів» підкреслювало внутрішнє оздоблення. Інтер'єр доповнювали вітражі Сергія Одайника.

У 2021 році спричинився скандал щодо цього об'єкта. На цьому місті планувалось збудувати «скляну коробку» висотою з дев'ятиповерхівку (27 м) з новою функцією – офісного центру з підземним паркінгом (рис. 3). Незважаючи на те, що об'єкт був визначений як пам'ятка архітектури та монументального мистецтва місцевого значення, суд все одно відмовив М. Левчуку у позові щодо знесення будівлі без відома автора.

Дивовижним об'єктом радянського модернізму є пансіонат «Дружба» у Ялті, у смт. Курпати, збудований у 1978-1985 рр. двома країнами – Чехословачією та СРСР. Особливістю місцевості, де знаходиться даний об'єкт, є тектонічний розлом, 8-бальна сейсмічна активність й зсуви. Саме тому архітектор І. Василевський та інженер Н. Канчелі вирішили використати систему, в якій об'єкт мінімальним чином залежав би від скошеного рельєфу.

Рис. 2. Будинок «Квіти України», 1980-і роки

Таким чином, всі навантаження від будівлі – кільцеподібного моноблоку – зосереджувалися і передавалися на скелю основи через три баштові опори. Площа опори на ґрунт при цьому мінімальна (кільце діаметром 9 м з товщиною стін від 80 до 20 см). Револьюційно та екологічно в цій споруді було вирішено проблему кондиціонування, опалення та гарячого водопостачання. Для системи кондиціонування використовується прохолодна морська вода. Працює такий тепловий насос подібно до холодильників у нас вдома: забирає тепло у «холодних продуктів» (Чорного моря) і передає його в приміщення. Система не забруднює навколишнє середовище шкідливими викидами, як котельні.

Рис. 3. Візуалізація проекту будинку «Квіти України» арх. Г. Духовичного

Підтвердженням необхідності збереження архітектурного доробку радянського періоду стало скликання у листопаді 2011 року Міжнародного симпозиуму у Відні «Радянський модернізм 1955-1991 рр. Невідомі історії», який об'єднав дослідників радянського модернізму з багатьох країн світу. Нині в Архітектурному центрі Відня зберігається найбільша у світі колекція зібраних науково-дослідних і проектних документів епохи радянського модернізму. Зарубіжні архітектори створюють свої модерністські пілотні проекти, керуючись досягненнями саме цієї забутої епохи в історії архітектури, яка називається «радянський модернізм». Чому відсутність яскравих національних рис в архітектурі сьогодні є прийнятним явищем? Процеси глобалізації настільки стрімкі, що зникає потреба виписати на фасаді орнамент вишиванки чи розфарбовувати гілками калини, щоб задекларувати українську ідентичність. На перший план виходить контекст середовища та його вплив на людину. Грамотні архітектори створюють об'єкти, які з естетичного та функціонального боку є доцільними конкретному місцю, а не протиставляються йому. Ось що врахували модерністи.

Висновки. Особливості архітектури розглянутого періоду виникли з таких причин: необхідність в економії матеріальних ресурсів, необхідність в модернізації проектно-будівельної справи, необхідність в забезпеченні житлом широких мас. Архітектура тієї пори поклала кінець монументальному класицизму й розпочала перехід до економного типового будівництва. Важливим кроком до архітектурної сучасності був у тому, щоб перейняти особливості архітектурних стилів Заходу й намагатися їх переосмислити й відтворити в радянській архітектурі. Тому, незважаючи на велику кількість збудованих у той час безликих одноманітних «хрущовок», час радянського модернізму характеризується й тисячами цікавих і своєрідних монументальних споруд, які старіють, проте продовжують нас захоплювати. До радянської спадщини можна ставитися по-різному, але потрібно визнати, що це частина нашої історії, і у нас немає іншої. Це велика епоха, в якій багато хто з нас народилися і жили, і ми емоційно пов'язані з більшістю об'єктів, які нас оточували.

Література:

1. Біленкова С. Секція 1. Історичні долі українського модернізму. Архітектура України 1955-1975. Друга хвиля модернізму: науково-технічний збірник. КНУБА. Київ, 2013
2. Баранов Н.В., Н.П. Былинкина, А.В. Иконникова, Л.И. Кириллова и др. Гос. комитет по гражданскому строительству и архитектуре при Госстрое СССР, НИИ теории, истории и перспективных проблем советской архитектуры. М., 1975. 755 с.
3. Головка Г. В. Архітектура Радянської України, №1. Орган Спілки радянських архітекторів УРСР. Київ, 1938. 51 с.